

Sovon

nr.2

Nieuws

Weidevogels leiden tot veel discussie

Het afgelopen jaar stond bol van discussie rondom onze weidevogels.

In het najaar ontstond er veel commotie over de uitkomsten van een onderzoek waaruit zou blijken dat agrarisch natuurbeheer geen bijdrage levert aan de verbetering van de natuurwaarden in het agrarisch gebied. Die discussie maakte duidelijk dat velen zich zeer betrokken voelen bij het wel en wee van weidevogels, maar ook dat er veel onduidelijkheid is over de te nemen maatregelen en vooral de effectiviteit daarvan. Vanuit SOVON proberen we via het verbeteren van kennis zoveel mogelijk een goede bijdrage te leveren aan die discussie: zie pagina 3 en de achterzijde van deze Sovon-Nieuws.

Verder in dit nummer:

- Huiszwaluwen licht in mineur
- Gevleugelde vrouw: Petra de Goeij
- Waar zijn de Roodmussen gebleven?
 - Leuk alternatief; stadsvogels tellen
- Minder jagers; minder ganzen

Colofon

SOVON-Nieuws

Nieuwsbrief van SOVON Vogelonderzoek Nederland.

SOVON-Nieuws publiceert over SOVON-vogeltellingen, over de vereniging, en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie en lay-out

John van Betteray, Fred Hustings & Kees Koffijberg. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg. SOVON-Nieuws wordt gedrukt op chloorvrij papier. ISSN 1383-0635.

Lidmaatschap

Contributie 2002: minimaal € 12,-. SOVON-leden ontvangen vier maal per jaar SOVON-Nieuws en korting op SOVON-uitgaven.

Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres SOVON.

Bestuur

Voorzitter: Hans van Dord
Secretaris: Peter Milders,
L. de Colignyalaan 115,
3062 HD Rotterdam, (010) - 4522665.
Penningmeester: Ekko Smith
Overige bestuursleden: Rob Goldbach.

Bureau

Adres SOVON, Rijksstraatweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen.
Tel: 024-6848111, Fax: 024-6848122,
E-mail: info@sovon.nl
Homepage: www.sovon.nl
Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056,
atlasrekening: 10.51.05.953.
Directeur Frank Saris,
Communicatie Carolyn Vermanen,
Broedvogels Rob Vogel, Water- en
wintervogels Marc van Roomen,
Toegepast onderzoek Ruud Foppen.

Doelstelling

SOVON Vogelonderzoek Nederland stelt zich ten doel het coördineren, stimuleren en publiceren van ornithologisch veldonderzoek ten behoeve van natuurbescherming, beleid en wetenschap. De vereniging tracht dit doel te bereiken door het organiseren van grootschalige projecten waarin wordt samengewerkt tussen vrijwilligers, stafmedewerkers en andere instellingen.

Foto omslag: Harvey van Diek

The day after...

In de bestuursvergadering direct na de gehouden Tweede Kamerverkiezingen heeft het SOVON-bestuur haar bezorgdheid uitgesproken over de komende kabinetsperiode. Je hoeft immers geen helderziende te zijn om te onderkennen dat de natuur- en milieu-sector weer flinke klappen zal gaan oplopen. Een bestuur vertaalt dat met name in terughoudendheid in verplichtingen die de organisatie aangaat voor medewerkers die in dienst zijn of komen.

Wij waren al voorzichtig geworden, na alle landbouwcrises van de afgelopen jaren. Dat zullen we dus zeker blijven. Maar bizar is het wel. Enerzijds kun je momenteel de stortvloed aan vragen, vooral van de vele overheden, die over ons wordt uitgestort amper aan. Anderzijds zou je vanwege de zekerheid op middellange termijn, vanuit diezelfde overheid, goed functionerende medewerkers bijv. geen uitzicht op een vast contract kunnen geven. Ziedaar het dilemma van een organisatie, met een prachtig maatschappelijk doel, maar die als het erop aankomt toch geheel zelf de broek dient op te houden, zonder steun van postcodes en andere moderne verworvenheden. Wij gaan hierover niet klagen, aangezien deze positie immers zelf gekozen is, met gezien over een periode van enige decennia prachtige resultaten. Waar we met recht trots op zijn. En laten we niet vergeten dat SOVON is opgericht om vogels te tellen ten behoeve van natuurbehoud en -ontwikkeling. Als onze democratie kiest voor nog meer asfalt en beton, krijgt ze de vogels die daar bij horen: minder Grutto's en meer soepeenden. Dat is het aardige van al onze projecten: je telt omdat het leuk en inspirerend is. Aangezien vogels snel reageren op veranderingen in onze omgeving, krijg je direct de rekening gepresenteerd: meer kilo's met minder kwaliteit.

Het wordt kortom de hoogste tijd dat we de factor 'leefbaarheid' die overigens zo onfortuinlijk hoog heeft gescoord, gaan voorzien van een kwalitatief hoogwaardige natuurinvulling. Dus niet alleen meer blauw op straat, maar ook betere veren in de lucht. Want van alleen lucht kunnen we niet leven.

Frank Saris

Agenda

Juli

(13) Maandelijkse watervogeltelling (selectie van gebieden)

Augustus

(17) Maandelijkse watervogeltelling (selectie van gebieden)

September

(7) integrale Waddentelling

(14) Maandelijkse watervogeltelling, telling Grauwe Gans

Denkt u aan het inleveren van uw broedvogelformulieren voor 1 oktober?!

Weidevogels leiden tot veel discussie

Het afgelopen jaar stond bol van discussie rondom onze weidevogels. In het najaar ontstond er veel commotie over de uitkomsten van een onderzoek waaruit zou blijken dat agrarisch natuurbeheer geen bijdrage levert aan de verbetering van de natuurwaarden in het agrarisch gebied. Die discussie maakte duidelijk dat velen zich zeer betrokken voelen bij het wel en wee van weidevogels, maar ook dat er veel discussie is over de te nemen maatregelen en vooral de effectiviteit daarvan. Vanuit SOVON proberen we via het verbeteren van kennis zoveel mogelijk een goede bijdrage te leveren aan die discussie. Dit leverde onder andere een 'Gruttokaart' en een 'Predatiekaart' op (afgebeeld op de achterzijde van deze Sovon-Nieuws).

Gruttokaart

Een jaar geleden heeft Vogelbescherming Nederland (VBN) een inzameling gehouden voor de actie *Help de Grutto*. Doel van die actie is kennis genereren over de oorzaken van de achteruitgang van de Grutto, en tegelijk maatregelen stimuleren waarvan nu al bekend is dat ze een gunstige invloed hebben op het voorkomen van de Grutto. Eén van die bekende feiten is de voorkeur van de Grutto voor open weidegebieden. Vandaar dat VBN aandacht wil vragen voor het behoud van die gebieden in het ruimtelijke beleid van de Rijksoverheid. In dat kader hebben onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga en SOVON, op verzoek van VBN, samen een kaart vervaardigd waarop in grote lijnen de gebieden staan aangegeven waarbinnen (het behoud van) de openheid van het landschap centraal zou moeten staan.

De Grutto diende daarbij als indicator voor de openheid van het landschap. De gegevens die zijn verzameld voor de nieuwe Broedvogelatlas lenen zich hier uitstekend voor. Op basis van de relatieve dichtheidskaart van de Grutto is het *agrarisch gebied* in drie klassen opgedeeld; gebieden met meer dan 15 broedparen per 100 ha, met 5-15 broedparen per 100 ha en met minder dan 5 broedparen per 100 ha. Om over die gebieden nog iets meer te kunnen zeggen is als maat voor de *kwaliteit* van

die gebieden - en dus de potentie van die gebieden - nog gekeken naar de aan- en afwezigheid van andere soorten *kritische* weidevogels. Voor elk atlasblok is daarom het voorkomen van de volgende soorten vastgesteld: Slobeend, Zomertaling, Tureluur, Watersnip en/of Veldleeuwrik. De combinatie van beide gegevens levert de *Gruttokaart* op (zie figuur op de achterflap): een kaartbeeld van de belangrijke open, agrarische (grasland)gebieden voor weidevogels in Nederland op dit moment. Voor gebruik op regionaal niveau is nadere detaillering gewenst en zullen aanvullende gegevens verzameld moeten worden. Natuurlijk zullen er buiten de aangegeven gebieden op de kaart op lokaal niveau ook zeer goede weidevogel- en/of grutto-gebieden gevonden kunnen worden die volgens deze methode buiten de boot dreigen te vallen. Voor die gebieden zal bescherming gezocht moeten worden langs andere wegen dan bescherming van grootschalige, open gebieden.

Uit het kaartbeeld blijkt dat de belangrijkste gebieden nog steeds zijn te vinden in het Lage Midden en het westelijk kleigebied van Friesland, het Reitdiepgebied en het Zuidelijk Westerkwartier in Groningen, de Kop van Overijssel, de waterrijke polders in Noord-Holland, de veenweiden in het Groene Hart, de Eempolders en Arkemheen, en plaat-

selijk in de uiterwaarden van de grote rivieren. In de als *zeer goede* en *goede* aangemerkte grutto-gebieden wordt 60% van de huidige grutto-populatie aangetroffen. Die populatie blijkt op grond van de aantalschattingen per atlasblok, gemaakt voor de Broedvogel-atlas, overigens nog veel kleiner te zijn dan we al dachten. Kwam een eerdere schatting in 2000 uit op 59.000 paar, de populatie wordt nu geschat op 45.000-50.000 en dat betekent een halvering in 15 jaar! Het luiden van de alarmbel voor de Grutto is dus niet meer dan logisch. Bescherming van het leefgebied van de Grutto dient de hoogste prioriteit te krijgen willen we de soort voor Nederland kunnen behouden.

Predatiekaart

Naast het verlies aan leefgebied voor weidevogels en de verlaagde reproductie als gevolg van intensivering binnen de landbouw, wordt steeds nadrukkelijker gesproken over de invloed van predatie op de weidevogelstand. De bezorgdheid hierover wordt gedeeld door beheerders van weidevogelreservaten, weidevogelbeschermers, boeren en lokale en provinciale overheden. Onlangs is die discussie weer aangewakkerd door de inwerkingtreding van de Flora- en Faunawet per 1 april jl. Uit al die geluiden is in ieder geval duidelijk geworden dat er rondom het onderwerp van predatie bij weidevogels nog veel

onduidelijkheden en misverstanden bestaan. Voor SOVON en Alterra vormde dit de aanleiding om in samenwerking met Landschapsbeheer Nederland (LBN) een onderzoeksproject op te starten rondom dit thema. Dit moet uitmonden in het aanleveren van bouwstenen voor een goede discussie over de rol van predatie bij weidevogels. Het onderzoek wordt financieel gesteund door de provinciale landschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland en een aantal provincies. Belangrijke vragen in het onderzoek zijn: hoe vaak vindt predatie plaats, wie zijn de daders, welke factoren spelen bij predatie een rol en bij welke verliezen (in relatie tot andere verliesoorzaken) wordt de populatie bedreigd?

De eerste stap binnen het onderzoeksproject is proberen een beeld te schetsen van de eventuele verschillen in predatieniveau binnen Nederland. Daarvoor zijn de gegevens gebruikt die in 2000 zijn verzameld door vrijwilligers en boeren in 355 gebieden, van ruim 90.000 gevonden weidevogellegfels in het kader van weidevogelbescherming. Na berekening van dagelijkse overlevingskansen volgens de Mayfieldmethode blijkt dat 54% van die nesten is uitgekomen en 24% werd gepredeerd (zie ook taartdiagram in de figuur op de achterflap). Voor het maken van de *predatiekaart* is Nederland in 200 regio's opgedeeld en is voor elke regio het verlies door predatie berekend en gerelateerd aan het gemiddelde niveau voor heel Nederland. De kaart laat zien dat in Oost-Nederland (Overijssel en delen van Gelderland en Drenthe) tot twee maal zoveel meer legfels worden opgegeten dan gemiddeld in Nederland. De gebieden worden gekenmerkt door halfopen landschappen op zandgrond. Opvallend is echter dat in soortgelijke gebieden in Zuid-Nederland (Brabant en Limburg) de verliezen door predatie zich onder het gemiddelde bevinden. Dat is ook het geval in de meeste open gebieden die belangrijk zijn voor weidevogels (zie de Gruttokaart), maar in sommige van die gebieden (delen van Friesland, Noordwest-Overijssel, Eemolders en Waterland) is relatief veel predatie vastgesteld. Dit lijkt een recent fenomeen te zijn en onduidelijk is of die ontwikkeling zich zal voortzetten.

Dit voorjaar is een start gemaakt met veldonderzoek in 15 gebieden, waarbij de relatie weidevogeldichtheid, predator-dichtheid en predatiedruk wordt onderzocht. In een deel van die onderzoeksgebieden wordt bovendien geprobeerd

meer informatie te verkrijgen over de identiteit van de predator door in nesten met temperatuursensoren het moment vast te stellen waarop het legsel verloren gaat door predatie. In combinatie met sporen in en rondom het gepredeerde nest geeft dat uitsluitsel of het om een dier gaat dat vooral overdag actief is, zoals een vogel, of om een dier dat vooral 's nachts actief is, zoals veel zoogdieren. Vanaf volgend voorjaar hopen we ook over de middelen te beschikken om weidevogelkuikens te volgen, om te bepalen welke doodsoorzaken (waaronder predatie) bij kuikens van belang zijn. De resultaten van dit onderdeel zullen ook bijdragen aan het duurzame behoud van weidevogels in Nederland, zoals de Grutto.

Weidevogelmeetnet en agrarisch natuurbeheer

In het MKZ-jaar 2001 had het weidevogelmeetnet tot volle wasdom moeten komen. Alles was in gereedheid tot die fatale 20 maart in 2001. Veel vrijwilligers, maar ook professionals, actief in het agrarisch gebied, hebben niet kunnen inventariseren, of slechts in een aangepaste vorm (alleen vanaf de weg, beperkt soortenspectrum). In samenwerking met het CBS hebben we daarom besloten om het afgelopen jaar vooral te besteden aan het verzamelen van zoveel mogelijk weidevogelgegevens uit de periode 1990-2000. Die periode vormt het uitgangspunt voor het meetnet. Op dit moment wordt er nog druk gerekend aan, en nagedacht over de problematiek om de trends te corrigeren voor proefvlakken die vooral in de betere weidevogelgebieden en/of reservaten liggen. Hopelijk kunnen we jullie daarover meer berichten in een volgende Sovon-Nieuws. Het bijgevoegde kaartje (figuur 1), met daarin aangegeven de proefvlakken afkomstig van vrijwilligers (BMP) en provincies, laat het potentieel zien van het meetnet. Als de discussie over het nut van agrarisch natuurbeheer een ding duidelijk heeft gemaakt, dan is het namelijk wel de noodzaak van een goede evaluatie van het gehanteerde beheer binnen gebieden. Het meetnet leent zich daar natuurlijk bij uitstek voor.

In eerste instantie wordt hieraan gewerkt met de Landbouwniversiteit Wageningen in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en Alterra. Daarbij zal het voorkomen van weidevogels in proefvlakken worden gekoppeld aan het gevoerde beheer daarbinnen. Hopelijk levert dit meer duidelijkheid op over de effectiviteit van agrarisch natuurbeheer op de weidevogelstand. Over de functie, en hoe ze dus zouden

Foto: Jan van Duinen

moeten werken, van de diverse maatregelen is al redelijk veel bekend, maar veelal ontbreekt het nog aan informatie over de minimaal vereiste omvang van de maatregelen en misschien nog belangrijker de verhouding (mozaïek) waarin de maatregelen moeten worden gehanteerd om het gevoerde beheer te optimaliseren.

Wolf Teunissen

Figuur 1. Ligging van de proefvlakken die het weidevogelmeetnet vormen, waarbij onderscheid is gemaakt naar proefvlakken afkomstig van SOVON en provincies.

Lichte terugval Huiszwaluw in 2001

Het aantal getelde Huiszwaluwen in 2001 liep ten opzichte van 2000 licht terug, maar het beeld vertoont nogal wat verschillen. Een afname werd vooral vastgesteld in het noorden en zuidwesten van het land en een toename was er vooral in Flevoland en Utrecht. Over het geheel genomen kon de licht positieve trend in 2000 niet worden vastgehouden.

Bezeten van Huiszwaluwen

Ook in 2001 hebben weer honderden vrijwilligers 'hun' dorpen, polders of wijken op Huiszwaluwnesten geteld, razend benieuwd als ze waren naar de oogst van dit jaar. Zwaluwvertellers zijn er in allerlei soorten en maten. Voor sommigen vormen tellingen van huiszwaluwnesten een prettige afsluiting van het broedseizoen (want niet opstaan om 4.00 uur), terwijl voor anderen dit juist het hoogtepunt van het seizoen vormt. Verder zijn er velen die het tellen slechts als onderdeel zien van hun beschermingswerk. Zij geven bijvoorbeeld voor, tijdens of na hun telwerk voorlichting over de Huiszwaluw, speciaal aan bewoners van panden met Huiszwaluwnesten. Klachten over mest, 'smeerboel', geluidsoverlast, waardevermindering van huizen (je kunt het zo gek niet bedenken) worden zo goed mogelijk verholpen. Zo worden onder nesten soms mestopvang-plankjes bevestigd. Er worden speciale kunstnesten opge-

hangen (met wisselend succes bezet) en soms wordt er zelfs nestmateriaal voor de zwaluwen aangeboden. Als hun zwaluwen maar niets te kort komen. Dit gemêleerde gezelschap heeft in 2001 minimaal 15.265 nesten geteld in vaste telgebieden, de zogenaamde monitoringgebieden. Daarnaast zijn er nog duizenden nesten op formulieren ingevuld in gebieden die (nog) geen monitoringgebied zijn. Al met al weer een goede prestatie, die door sommigen nu al meer dan tien jaar wordt neergezet.

Iets minder zwaluwen

In 2001 werden er gemiddeld over het land iets minder zwaluwen geteld dan in 2000 (tabel 1). Het totaal liep met ongeveer 3,5% terug en komt overeen met de totalen uit 1998-99. Dit is altijd nog meer dan in de jaren met de laagste meetresultaten, 1995-97, maar is wel 18% minder dan dertien jaar geleden. De lichte opleving van de stand (+ 5%) in 2000 kon niet worden vastgehouden.

De veranderingen in de stand zijn niet overal hetzelfde. De tabel geeft een beeld van regionale verschillen. Aanzienlijke afname was er in het gebied van de grote rivieren en de Delta. In deze regio is de aantalsontwikkeling al jarenlang matig. In Noord-Nederland werd 9% verlies gemeten. In de tweede helft van de jaren negentig was hier de populatie juist wat toegenomen. In Flevoland en Utrecht ging het de Huiszwaluw voor de wind. In vorige jaren liepen de aantallen hier meestal in de pas met de landelijke trend. In grote delen van Overijssel en Gelderland scoorde de Huiszwaluw enkele procenten lager en in Noord-Brabant en Limburg enkele procenten hoger.

Steekproef verbeterd

De aantalsontwikkeling van de Huiszwaluw wordt berekend aan de hand van tellingen in monitoringgebieden. Deze vaste gebieden ter grootte van ongeveer een kwartblok (2,5 x 2,5 km), dorp of polder liggen verspreid over het land. In sommige streken is sprake van sterke concentratie van telgebieden, terwijl de kaart elders flinke hiaten vertoont (zie Sovon-Nieuws 14 (2): 6-7). In 2001 zijn dankzij inspanningen van districtscoördinatoren en natuurlijk van de Huiszwaluwvertellers uit tot voor kort sterk onderbelichte regio's telgegevens ontvangen. Dit is bijvoorbeeld het geval in Drenthe, Utrecht en Noord-Limburg. Dat ziet er goed uit, vooral ook omdat het gepaard gaat met het volhouden van het telwerk elders.

Telgebieden

Telgegevens van Huiszwaluwen worden per telgebied ingevuld op het telformulier 'Kolonievogels'. Tot voor enkele jaren werden aantallen meestal per kwartblok doorgegeven. Tellers die dat al jaren doen kunnen hiermee doorgaan. Nieuwe telgebieden worden door de waarnemer zelf bepaald en zijn gebieden met natuurlijke grenzen, dus bijvoorbeeld een dorp, een wijk van een stad of deel van een polder met verspreide gebouwen. Als vuistregel geldt dat een telgebied ongeveer 300 ha oftewel 3 km² groot moet zijn (niet kleiner dan enkele tientallen ha en niet groter dan 500 ha). Grotere gebieden kunnen beter worden gesplitst terwijl zeer kleine telgebieden (los gebouw of per huisnummer) onwenselijk zijn. Een nieuw telgebied wordt aangemeld met het formulier 'Aanmelding Kolonie' (waarop de kenmerken van het gebied worden vastgelegd) en de begrenzing van het gebied wordt ingetekend op een kaart. Het telgebied krijgt van SOVON een kolonienummer (daar wordt momenteel aan

Tabel 1. Aantal Huiszwaluwnesten in zowel in 2000 als in 2001 getelde monitoringgebieden

Gebied	Aantal 2000	Aantal 2001	Trend %
Grote rivieren en Deltagebied	3.842	3.465	-10
Groningen, Friesland, Drenthe en Noord-Holland	5.420	4.974	-9
IJsselstreek, Achterhoek, Twente, Salland en Veluwe	2.087	1.989	-5
Noord-Brabant en Limburg	2.586	2.616	+4
Flevoland en Utrecht	1.872	2.242	+20
Totaal	15.807	15.265	-3,5

gewerkt). Het aanmeldingsformulier kan samen met het telformulier 'Kolonievogels' worden ingeleverd. Het is dan wel de bedoeling dat in volgende jaren steeds het vastgelegde gebied volledig op Huiszwaluwen wordt uitgekamd. De grenzen mogen niet worden gewijzigd, want dan zijn telgegevens immers niet goed vergelijkbaar. Wordt het telgebied door Huiszwaluwen verlaten (nul nesten) dan is het zeer gewenst dit ook door te geven, want alleen op die manier krijgen we een goed beeld van de aantalsontwikkeling (nul is ook een telresultaat!). Een verlaten gebied kan het beste nog enkele jaren volledig worden geteld. Blijft het gebied verlaten dan heeft het onze voorkeur eens in de vijf jaar het gebied te controleren op het voorkomen van Huiszwaluwen en dit door te geven. Wordt een nieuw telgebied aangemeld dan willen we graag weten of er voordien wel of geen zwaluwen in dat gebied zaten.

Details per kolonie binnen een telgebied (bijv. aantal paren per straat, per huisnummer, per boerderij) worden niet verwerkt. Telformulieren met een lijst van straatnamen en huisnummers, zonder dat duidelijk is of de gehele straat, het gehele dorp of de polder volledig geteld is stelt ons ieder jaar weer voor raadsels. Is een deel van het dorp geteld en hetzelfde deel als vorig jaar? Voor eenmalig onderzoek zijn deze gegevens zeker nuttig, maar voor monitoring is opgave per telgebied het beste (en ook meest eenvoudige).

Tel ook zwaluwen

Half juli - half augustus is de beste periode om zwaluwnesten te tellen. Pak op een mooie zomervond de fiets, let op de rondvliegende en pruttelende Huiszwaluwen, tel de nesten tegen de gebouwen, werk uw telgebied af en klaar is Kees. Vul de totalen per telgebied in op het formulier 'Kolonievogels' en stuur dit graag voor 1 oktober (zonder postzegels) naar SOVON Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 2505, 6573 ZX Beek-Ubbergen. SOVON zorgt er voor dat de formulieren terecht komen bij de betreffende districtscoördinator (zie adressen elders in dit nummer) en bij Herman Leys. Voor nieuwe formulieren en met uw vragen of wensen kunt u terecht bij de districtscoördinatoren of op het Sovon-kantoor (Joost van Bruggen of Arend van Dijk). We zijn zeer benieuwd naar de aantallen zwaluwen die u dit jaar weet op te sporen. Veel plezierige teltochten gewenst.

Herman Leys & Arend van Dijk

Let op roepende Kwartelkoningen

Net als vorig jaar zal er ook in 2002 weer speciale aandacht worden besteed aan het voorkomen van Kwartelkoningen en het beschermen van roepplaatsen (zie de laatste Sovon-Nieuws van maart 2002). Vorig jaar waren die acties erg succesvol, maar bleef het aantal Kwartelkoningen wat achter bij recente topjaren. Dit jaar is veelbelovend begonnen. Eind mei werden zowel in het rivierengebied als in Oost-Groningen al tientallen vogels gehoord. Voorbodes van een goed seizoen? Waarnemingen die niet via de reguliere weg bij Sovon komen graag doorgeven aan Jan Schoppers, jan.schoppers@sovon.nl, of per post naar het Sovon kantoor. Meldt in ieder geval aantal, plaats, atlasblok, kilometerhok en terreintype. Jan kan eventueel ook advies geven over het uitstellen van maaien en Kwartelkoning-vriendelijk beheer van terreinen.

Teldata watervogeltellingen in 2002/2003

In het komende watervogelseizoen wordt weer het reguliere programma aan maandelijke watervogeltellingen uitgevoerd. In de Waddenzee is het aantal tellingen zelfs iets uitgebreid, met vijf, in plaats van drie tellingen. Dit, omdat is gebleken dat vijf tellingen samen met de steekproeftellingen betere monitoring-resultaten opleveren. De data in onderstaande tabel hebben betrekking op de maandelijke tellingen van alle belangrijke watervogelgebieden (kopje watervogels), ganzen- en zwanetellingen (ganzen/zwanen; soms beperkt aantal soorten, zie *) en de integrale

hoogwatertellingen van alle watervogels in de Waddenzee (waddenzee). Naast de tellingen in de onderstaande tabel worden er in juli/augustus en mei/juni in een aantal belangrijke watervogelgebieden (bijv. IJsselmeer en Randmeren) ook tellingen uitgevoerd. Verder wordt in de Waddenzee tweemaal per maand nog een aantal steekproefgebieden geteld. Voor vragen en opmerkingen kun je bij je regiocoördinator terecht (zie adressen elders in dit nummer), of neem contact op met SOVON (Marc van Roomen voor watervogels en ganzen en zwanen; Ben Koks voor Waddenzee).

	watervogels	ganzen/zwanen	waddenzee
7 sep 2002			x
14 sep 2002	x	x*	
12 okt 2002	x	x	
9 nov 2002			x
16 nov 2002	x	x	
14 dec 2002	x	x	
18 jan 2003	x	x	x
15 feb 2003	x	x	
15 mrt 2003	x	x	
22 mrt 2003			x
12 apr 2003	x	x*	
3 mei 2003		x*	
17 mei 2003			x

De genoemde data zijn steeds de zaterdag; de telperiode loopt van vrijdag t/m maandag. Bij ganzen- en zwanetellingen met een * gaat om een beperkte selectie soorten: Grauwe Gans in september, Brand- en Rotgans in april en Rotgans in mei.

Foto: Peter Bekelder

Resultaten Stads-BMP Componistenbuurt 2001 en vergelijking met BMP-plot Edese Bos-Oost 2000

Broedvogels inventariseren in stedelijk gebied komt er in de landelijke broedvogelprojecten wat bekaaid van af. Niet verwonderlijk, want het is geen pretje temidden van verkeer en stadsgeluiden je inventarisatierondes te lopen. Toch valt in de vroege ochtenduren veel te genieten, en zijn broedvogels in steden bijzonder spannend. Henk van Paasen van de IVN Vogelwerkgroep Ede ondervond dat in het afgelopen jaar.

Van bos naar stad

Even enthousiast als in voorgaande jaren begon ik ook in 2001 eind februari weer met mijn vaste BMP-rondjes voor de plotjes in het Edese Bos-Oost en de Edese Heide-West: in 1992 begonnen als een spontaan eenmalig initiatief, maar inmiddels uitgedroefd tot een jaarlijks terugkerende vroege vogel-activiteit. In 2001 zou het tiende jaar worden toegevoegd aan de reeks. Echter, de Mond- en Klauwzeer crisis gooide roet in het eten. Na drie reguliere vroege vogelbezoeken en een nachtelijke rondgang moest ik - net als al die andere fanatieke

vogeltellers - mijn activiteiten staken.

Het bos werd afgesloten voor publiek. Eerder dan gepland heb ik mijn hoofd dan ook van het bos moeten afwenden. Overigens was ik toch van plan om per 2002 de bosvogels te verruilen voor de weidevogels. Maar door de MKZ werd dat opeens heel concreet. Toch kon ik het BMP-werk niet opzij zetten. In overleg met 'lotgenoten' Gert Sleuwenhoek en Rob van Westrienen ben ik éénmalig overgestapt op het inventariseren van de broedvogelbevolking van mijn eigen woonwijk volgens de zgn. Stads-BMP-methode.

Stads-BMP

Het BMP-plot Componistenbuurt komt overeen met de wijkindeling van de gemeente Ede en ligt aan de westzijde van het Edese bos. Het wordt globaal begrensd door de N224, de Raadhuisstraat en de Arnhemseweg en beslaat in totaal circa 50 ha. Tussen 1 april en 1 juni werden zes rondes gemaakt volgens een min of meer vaste route. In totaal werden 39 broedvogelsoorten geteld (zie tabel 1): samen goed voor 793 territoria. Sommige soorten bereikten zeer hoge dichtheden. Talrijk waren Merel en Koolmees (resp. 94 en 90 territoria), en verder ook Houtduif en Huismus (beide 80 territoria), Pimpelmees (60) en Heggemus (45).

In vergelijking met de aantallen in het even grote gebied (50 ha) van het plot in het Edese Bos-Oost doen sommige soorten het opvallend goed in de stadswijk. Soorten met opvallend hoge dichtheden ten opzichte van het bos waren bijvoorbeeld Houtduif en Heggemus (8x zoveel territoria als in het bos), Pimpelmees (5x), Merel (4x), Koolmees (3x), Tjiftjaf en Zwartkop (2x). In het algemeen is de broedvogel populatie (territoria) in de woonwijk ruim tweemaal zo hoog als in het bos (793 versus 304 territoria). Ook het aantal territoria per soort is gemiddeld tweemaal hoger (95 versus 42). Bijzondere ontmoetingen in het afgelopen broedseizoen waren een Wielewaa op 24 mei 2001 bij het Mausoleum en van een Zwarte Specht op 14 april 2001 bij de VVV-bank, bovenaan de Trapkokers. Ook bijzonder was op 10 mei 2001 de Havik, die in het bosje langs de Van Anrooylaan een zojuist geslagen Houtduif oppeuzelde, daarbij belaagd door Eksters en Zwarte Kraaien. Aparte vermelding tenslotte verdient de hoge dichtheid van de Huismus in deze woonwijk, met maar liefst 80 territoria! Landelijk gezien doet deze vogel het niet zo best en zijn er acties gaande om de soort van verder verval te behoeden. Maar in straten met traditionele woningbouw met Hollandse dakpannen, zoals met name Op den Berg en de Arthur van Schendelstraat, bereikt deze vogel plaatselijk zeer hoge dichtheden. Samen met de Gierzwaluw en de Turkse Tortel is de Huismus een qua nestgelegenheid van de mens afhankelijke broedvogel, die in het Edese Bos niet voorkomt. Andere specifieke stadsvogels zijn Spreeuw en Ekster. Specifieke bosvogels zijn Havik, Sperwer, Vuurgoudhaan en Goudhaan en Raaf.

Tabel 1. Vergelijking aantal territoria woonwijk Componistenbuurt en bosperceel Edese Bos-Oost. Beide plots zijn 50 ha.

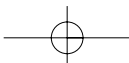
Componistenwijk 2001

94 Merel	24 Spreeuw	5 Gierzwaluw	2 Witte Kwikstaart
90 Koolmees	22 Tjiftjaf	5 Zanglijster	2 Tuinfluiter
80 Houtduif	20 Kauw	5 Goudhaan	2 Vlaamse Gaai
80 Huismus	17 Turkse Tortel	5 Bonte Vliegenvanger	2 Goudvink
60 Pimpelmees	13 Boomkruiper	5 Groenling	1 Holenduif
45 Heggemus	12 Staartmees	4 Fitis	1 Groene Specht
44 Vink	10 Ekster	4 Glanskop	1 Zwarte Specht
42 Roodborst	8 Zwarte Mees	4 Zwarte Kraai	1 Boerenzwaluw
33 Winterkoning	8 Boomklever	3 Grote Lijster	1 Wielewaa
28 Zwartkop	7 Grote Bonte Specht	3 Kuifmees	

Edese Bos Oost 2000

42 Roodborst	12 Pimpelmees	4 Fitis	1 Zwarte Specht
35 Koolmees	11 Houtduif	4 Vlaamse Gaai	1 Gekr. Roodstaart
34 Vink	10 Zwarte Mees	3 Grote Lijster	1 Kramsvogel
25 Winterkoning	9 Tjiftjaf	2 Fluiter	1 Tuinfluiter
25 Merel	8 Glanskop	2 Staartmees	1 Vuurgoudhaantje
24 Goudhaantje	7 Kuifmees	2 Appelvink	1 Kauw
14 Grote Bonte Specht	7 Boomklever	1 Havik	1 Zwarte Kraai
14 Zwartkop	6 Heggemus	1 Sperwer	1 Raaf
14 Boomkruiper	5 Matkop	1 Buizerd	1 Kruisbek
13 Zanglijster	5 Goudvink	1 Groene Specht	

Henk van Paasen
(IVN-Vogelwerkgroep-Ede)
h.van.paasen@hetnet.nl

8

Gevleugelde

Begonnen als paardenmeisje en gepromoveerd op Nonnetjes.

Op de schelpjes, wel te verstaan.

Van maximale aaibaarheid

naar niks, want een echte band kreeg ze nooit met haar ingegraven onderzoeksobjecten.

Alles draait om steltlopers. En om eerlijkheid van onderzoekers. Petra de Goeij (41),

door de mannen in haar omgeving liefdevol La Petra genoemd: „Soms scheelt het om lang blond haar te hebben.“

Tot mijn negende heb ik in Rotterdam gewoond, daarna in Spijkenisse. Ik was een paardenmeisje, van mijn tiende tot mijn vijftiende had ik een pony, was altijd buiten, maar had niks met vogels. Niemand in mijn familie trouwens. Alles wat ik van de natuur wist, had ik van de tv: Skippy de boskangoeroe, en dat programma met die schele leeuw, Daktari. Ik ben pas vogels gaan kijken toen ik een keelontsteking had en een week lang in huis moest blijven. We hadden appels in de tuin gegooid en daar kwam een mooie vogel op af, in de sneeuw. Toen heb ik mijn moeder gevraagd of ze niet een vogelboek kon kopen. Die heeft vervolgens de Bruun aangeschaft. Het bleek een Kramsvogel. Sindsdien ben ik met vogels bezig.

Je ging biologie doen

Ik studeerde in Amsterdam. Mijn hoofdonderwerp was voedsel-ecologie van Lepelaars, in het Zwanenwater. Ik heb met twee studenten geprobeerd in kaart te brengen waar de Lepelaars van het Zwanenwater foerageerden. Uiteindelijk vind ik dat het leukste van onderzoek: kijken waarom vogels ergens zitten en ergens anders niet.

Wanneer kwamen de steltlopers in beeld?

Op Schiermonnikoog, daar kon ik mee naar Scholeksters kijken. Dat was heel wat anders dan de duizenden kilometers die ik voor de Lepelaars in Noord-Holland had gereden. Daarvan zag je er eentje in een rottig slootje staan, ergens in de verte, terwijl die Groningse onderzoekers midden op het wad zaten, in een hut, tussen hun Scholeksters, met de telescoop, met alle voorzieningen. Je kon gewoon zien hoe groot de prooi was die naar binnen ging. En die jongens gingen op expeditie, naar Mauretanië. Ik dacht, jeezus, dat wil ik ook. Maar ik moest nog leren vangen en tellen. Uiteindelijk zijn we eerst naar de Golf van Gabès in Tunesië gegaan. Ik mocht mee van Arend-Jan van Dijk als ik het zou organiseren, voor

Vrouwen

Het is ongelijk verdeeld in de vogelaarswereld: na vier jaar Drijfveren, Toppers en Jonge Honden nog steeds geen vrouw gezien in Sovon-Nieuws. Een jaar de tijd voor een riant inhaalslag. Guus van Duin op zoek naar Gevleugelde Vrouwen.

de WIWO, de Werkgroep Internationaal Watervogel- en Wetlandonderzoek. Okee, zei ik, dat kan ik wel. Drie maanden lang sterns en steltlopers vangen, alles tellen.

Het begin van een verslaving

Ja. Vervolgens heb ik een praatje gegeven op een bijeenkomst van de Wader Study Group in Italië. Ik wist niet wat voor groep dat was, maar het leek me heel leuk. Ik zou voor wat mensen een busje daarheen regelen. Ik heb Theunis Piersma – intussen acht jaar mijn partner – gebeld, maar die ging al met een auto van het NIOZ (Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee). De volgende dag belde hij me op, dat ik maar met hen mee moest rijden en dat ik dan meteen ook algemeen secretaris van de Wader Study Group moest worden. Iemand die de boel bij elkaar houdt, zaken regelt, vergaderingen belegt. En ik organiseerde toch zo graag? Hij vond het wel bij me passen.

Het bleek een vreselijk leuke ploeg. Lekker eten en 's avonds naar de disco. Die mensen kennen ook helemaal geen competitie, zoals bijvoorbeeld in de lepelaarswereld. En als die er wel is, is het gezonde competitie. Voor mijn gevoel hebben steltlopermenen het gewoon naar hun zin, ze zitten lekker in hun vel.

Een vrouw in een mannenwereld

Ja, zeker in het begin. Bij de eerste meeting van de Wader Study Group waren er vier vrouwen op de tachtig aanwezigen: drie studenten van Theunis en een Poolse vrouw. Nu is het gelukkig al ontzettend bijgetrokken: 25 vrouwen op honderd mensen. Maar ik heb ze nooit gemist. Waar het om gaat, is het onderzoek, de vogels. Je vraagt je wel eens af waarom er niet meer vrouwen meedoen in de vogelwereld. Misschien is het dat doorgaan tot in het oneindige, dat tellen in weer en wind, in de kou, de regen. Op de pier van IJmuiden. Dat fanatisme, ik kan me voorstellen dat ik

dan afhaak. Daar ben ik misschien te teer voor gebouwd. Maar als je eenmaal bij een echt onderzoek betrokken bent, met een vraag erachter, dan doe je weer gewoon mee. Het verschil tussen vogelaar en onderzoeker.

Heb je voordeel gehad van het vrouw-zijn?

Ja, doordat iedereen je kent. Ik heb wel eens een Sovon-dag georganiseerd. Iedereen zei me gedag, ook mensen van wie je dacht 'wie is dat ook al weer'. Nou ben ik ook geen echt bescheiden meisje. En het scheelt om lang blond haar te hebben en om als één van de vijf vrouwen in de Nederlandse vogelwereld rond te lopen. Dat helpt. Niet om een baan te krijgen en niet om me staande te houden. Dat kan alleen door je doorzettingsvermogen en doordat je het leukste van de wereld vindt. Geen leven zonder vogelonderzoek. Ik kan me nog een leven zonder vriend of wat dan ook voorstellen, okee, maar vogels: dat blijft. Je moet alleen wel keuzes maken. Ik wil bijvoorbeeld geen kinderen, mijn hele leven al niet. Ik vind er helemaal niets aan. Dat maakt dit leven wel mogelijk.

Je werkt graag in Australië

Dat was ook weer zo toevallig. Een half jaar na Italië hadden ze iemand nodig voor Griend. Ik mocht mee met Ingrid Tulp, Yvonne Verkuil en Popko Wiersma. Een week lang Kanoeten geteld en poepjes verzameld. Dat was mijn eerste contact met het NIOZ, in 1990. Vier maanden later belde Ingrid, dat een student van Theunis opeens niet naar Australië wilde, en of ik zin had. Drie maanden naar Roebuck Bay, onderzoek aan Grote en Rode Kanoeten. Dat is voor mij echt de mooiste plek ter wereld, heerlijk weer, niks regen en kou. Enorme zwarte kaketoets die over de randen van het wad vliegen. Het is een tropisch wadengebied, je hebt er minimaal dertig soorten schelpdieren, tegen vijf in de Waddenzee. Daar kunnen die Kanoeten fantastisch van leven. Ik doe nu onderzoek voor de Australiërs, kijk naar wat de Kanoeten er eten en hoe diep die schelpen zitten.

Een typisch onregelmatig biologenleven

Ja, maar ik doe precies wat ik wil. Wie kan er in Nederland nou nog een mooie vogelbaan krijgen? Dan kan ik proberen om bij het NIOZ contractjes te krijgen, voor een jaar, voor twee jaar, of een postdoc, maar eigenlijk moet ik naar het buitenland. En dat wil ik niet. Binnenkort verlaten we Texel en verhuizen naar Gaast. Als ik al denk aan wat er daar op de Workumerwaard aan Grutto's en Kemphanen valt te doen.

Je relatie tot Nonnetjes?

Ik heb mijn promotie-onderzoek gedaan aan die schelpjes, belangrijk voedsel voor de

Kanoet. Ik keek hoe diep ze zaten om te bepalen hoeveel er voor de vogels te halen is. Dan duik je echt in het leven van zo'n soort. Dan zie je hoe ingewikkeld de relatie predator-prooi is. Als je dan als visserij zo tekeergaat en de boel vernachelt, grijp je in op een manier waar de mensen geen weet van hebben. Je ziet al die veranderingen, je weet hoe ingewikkeld het systeem in elkaar zit, en dan doet mevrouw Faber dat af met 'we reserveren zoveel ton kokkels voor de Scholeksters en de Eidereenden'. Over dat onbegrip raakte ik uiteindelijk zo boos. Het idee om de Waddenzee te vereenvoudigen tot een voerbak voor vogels. Alsof je mezenbolletjes ophangt.

Je zit bij de actiegroep Wilde Kokkels

Die is dit jaar opgericht door biologen uit Groningen en van Texel, uit onvrede met het actiebeleid van bijvoorbeeld de Waddenvereniging. Als je ziet wat er in de loop der jaren veranderd is. Ik heb bijvoorbeeld nog nooit van mijn leven een echte mosselbank gezien. Ja, wel eens wat mossels, maar verder niet. En die verhalen, gecombineerd met wat je ziet, maakten me vreselijk ongerust. Tijd om iets te doen dus.

En nu, na de moord op Fortuyn?

Wij van Wilde Kokkels hebben het gevoel dat de BVD ons aan het screenen is. Maar daar moeten we ons ook niet druk over gaan maken natuurlijk. Wilde Kokkels is ook opgericht om niet steeds de aandacht op het NIOZ gericht te hebben. Want dat was het probleem. Alle NIOZ'ers werden actievoerder genoemd.

De komende tijd wat terughoudendheid betrachten?

Nou nee. We hebben wel afgesproken om actie te gaan voeren als er weer vergunningen worden afgegeven voor de visserij. Dan moet je eigenlijk naar het wad en je desnoods vastbinden aan schepen. Mijn moeder vindt dat ik dat niet moet doen, terwijl mijn vader me juist wil helpen.

Van het aai-bare paard ging je naar het niet-aai-bare Nonnetje. En nu?

Ik heb nooit een band met Nonnetjes gekregen. Dat besefte ik na mijn promotie-onderzoek. Ik wilde niet de rest van mijn leven bezig zijn met schelpdieren. Ze zijn niet aai-baar, je ziet ze niet, het gebeurt allemaal onder de grond. Dus ga ik terug naar de vogels. En hoe, dat maakt niet uit. Als vrijwilliger, en dan bij wijze van spreken twee of drie dagen in de week in een schoenenwinkel staan, voor het geld. Als je het niet op die manier doet, kom je terecht bij de foute instellingen, waar je alleen beleids-onderzoek doet. Ik wil van mijn levensdagen nooit meer voor het ministerie van landbouw werken, bijvoorbeeld. Waar je niet eens meer mag zeggen wat je wilt. Al

die mensen die voor Alterra of het RIKZ werken en geen petitie's mogen ondertekenen, omdat ze anders het risico lopen hun baan kwijt te raken.

Ik vond de stellingen bij je proefschrift wat dat betreft nogal tam en verhullend Professor Rudi Drent heeft ze gekuist. Als ik ze had opgeschreven zoals ik zelf eerst had bedacht, waren ze behoorlijk kwetsend geworden.

Zoals?

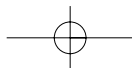
Ik zou keihard zeggen, dat al het onderzoek dat door een instituut voor het ministerie van LNV wordt gedaan, niet onafhankelijk is. Als je niet mag zeggen wat je wilt, dan deugt dat in wezen niet. Ik besef dat je daarmee eigenlijk zegt dat collega's, die voor zo'n instituut werken, niet deugen. Of dat wat ze doen niet deugt. Dat is natuurlijk niet helemaal waar. Ze proberen binnen hun kader wel dingen te doen, maar als je uiteindelijk niet mag zeggen wat er uit je onderzoek komt, omdat je bijvoorbeeld het jaar erop weer afhankelijk bent van de betrouwbaarheid van de visser die voor jou gaat monstereen... Ik vind het gewoon heel erg dat je wordt opgeleid als bioloog en dan niet de volledige vrijheid hebt om te zeggen wat je hebt gevonden. Vreselijk. Die mensen komen hier ook niet meer in huis. Ik kan er niet tegen dat ze hier aan tafel dingen vertellen, die ze de volgende dag niet tegen de krant mogen zeggen.

Mensen van Alterra?

Ja. Ik word uitgemaakt voor actievoerder. Dat is okee, dat ben ik ook, via Wilde Kokkels. Het feit is dat ik er veel van weet. Omdat dat zo is, heb ik ook de plicht om die kennis naar buiten te brengen. En dan kan ik wel denken dat het me mijn baan kost, maar zo zou ik niet kunnen leven. Theunis en ik hebben ook afgesproken dat als hij of ik onze mond moesten gaan houden van het NIOZ, dat we dan maar ergens in een flatje moesten gaan wonen en bij het NIOZ weggaan. Wie anders zou het moeten zeggen? Als je nou iedere dag in het veld zit, en je ziet die Waddenzee veranderen, en je loopt hier al die dode Eidereenden op te rapen, moet je dan je mond houden omdat je een onafhankelijke positie moet innemen? Die positie is allang niet meer onafhankelijk. Op het moment dat je kennis krijgt, zit je erin. Of je nou voor Alterra werkt of voor het NIOZ of voor Sovon, jij hebt die kennis en niemand anders. Dus die moet je naar buiten brengen. En dan moet Vogelbescherming of de Waddenvereniging daar iets mee doen.

Je verontwaardiging zit diep

Ik ben mee geweest naar Siberië. Dan maak je zo'n kanoetengezin van dichtbij mee. We

10

hadden er tien gezenderd waarvan de nodige door vossen werden opgegeten. We hielden mannetje nummer 9 over. Het vrouwtje verdween en het mannetje ging voor uiteindelijk één kuiken knokken. Daar zit je als onderzoeker dan drie weken met je neus bovenop. Dat mannetje werkt zich te pletter. Moet alle roofvogels en vossen van zich affhouden. Dat gaat allemaal maar net. Dan komt de periode van trek. Wind tegen? Dan red je het niet. En dan kom je verdomme uiteindelijk in de Waddenzee, blijkt die door mensen leeggevestigd. Dat kan er bij mij niet in. En voor wat? En dan zegt mevrouw Faber dat we zoveel en zoveel voor de vogels gaan reserveren. Mijn boosheid komt voort uit mijn kennis van het systeem.

Hoe voer je actie?

Petities schrijven, brieven naar de regeringspartijen. Als het over de schelpdiervisserij gaat, is het goed om iets met die boosheid te doen. De laatste actie die we voerden was in Den Haag. We hadden een prachtig eidereendenpak van Staatsbosbeheer geleend. Daar zat ik in, een beetje met mijn armen te zwaaien, voor Eidereend te spelen. Hoor ik opeens de stem van mevrouw Faber. Ik kon niets doen dan met mijn vleugels zwaaien en denken: 'Stomme trut, doe je werk eens goed'.

Guus van Duin

Homepage

Al enige jaren kent SOVON door het noeste werken van Michel Klemann een eigen homepage (www.sovon.nl). Hier vindt u zo ongeveer alle informatie die u eventueel over SOVON zoekt en links naar andere relevante web-sites. Sinds kort is het ook mogelijk om via het invullen van een formuliertje op de site, de waarneming van een ijsvogel door te geven in het kader van het jaar van de Ijsvogel. Natuurlijk geeft u uw broedgevallen via het LSB-zeldzame soortenformulier door, maar uw minder geroutineerde familieleden hebben nu dus ook een (snelle) mogelijkheid hun waarnemingen bij SOVON te melden. Inmiddels is daar, eind mei, zo'n 205 keer gebruik van gemaakt en nog steeds blijven waarnemingen binnenstromen. Overigens kunnen deze familieleden zich nu ook via een webformuliertje aanmelden als lid. Er zijn nog wat technische en procedureproblemen op te lossen, die te maken hebben met het rechtstreeks plaatsen van waarnemingen in een SOVON database, maar als dat gebeurd is ligt het in de lijn der verwachtingen dat het merendeel van de bestaande formulieren op de homepage geplaatst gaat worden.

SOVON Vogelonderzoek Nederland is op zoek naar een

managementassistent t.b.v. financiële en interne zaken

We zoeken iemand op MBO-niveau die de handen uit de mouwen wil steken. Je komt te werken in een team van vier personen, met een eigen, zelfstandige taak.

Functie-inhoud:

- verzorgt de personeels- en salarisadministratie;
- ziet toe op de kantoorlogistiek en kantoorhuishouding;
- draagt zorg voor aanschaf en onderhoud kantoorinventaris;
- voert -indien nodig- secretariële taken uit;
- vervangt bij afwezigheid de administrateur.

Wij bieden:

- een afwisselende baan bij een stafafdeling van een non-profit projectorganisatie;
- een aanstelling voor 24 uur, voorlopig voor een jaar, met vooruitzicht op verlenging;
- functieschaal 7 (maximaal € 2.230,- bij een fulltime aanstelling), afhankelijk van opleiding en ervaring.

Gezien de huidige samenstelling van de staf gaat bij gelijke geschiktheid de voorkeur uit naar een vrouw.

Een schriftelijke sollicitatie inclusief CV kan voor 15 augustus worden gezonden naar: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen of per email naar: carolyn.vermanen@sovon.nl. Voor meer informatie over de aanstelling kunt u terecht bij Carolyn Vermanen of Frank Saris, tel. 024 - 684 81 11. Meer informatie over SOVON is te vinden op www.sovon.nl.

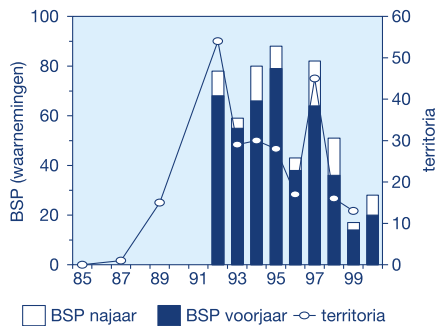

Sovon

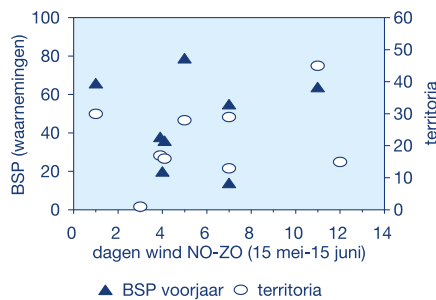
Vogelonderzoek Nederland

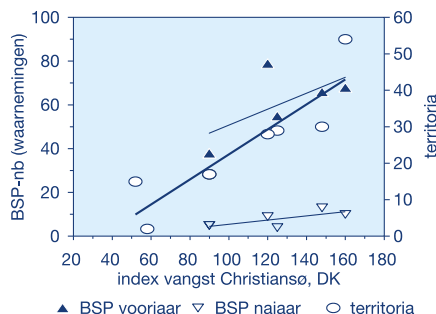
Aantallen Roodmussen in Nederland lopen in de pas met ontwikkelingen rondom de Oostzee

Figuur 1. Aantal BSP-waarnemingen in 1992-2000 en het aantal vastgestelde territoria (1985-99, deels onderschat). Het aantal BSP-waarnemingen is gebaseerd op het maximum aantal vogels per decade, per locatie, en gesplitst naar voorjaar (mei en juni) en najaar (juli-oktober).

Figuur 2. Aantal dagen met in De Bilt een gemiddelde windrichting tussen NO-ZO (gegevens KNMI) in relatie tot het aantal BSP-waarnemingen (mei-juni 1992-2000) en territoria (1987, 1989 en 1992-99).

Figuur 3. Aantal waarnemingen in het BSP in het voorjaar (mei-juni 1992-96) en najaar (juli-november 1992-96) en het aantal vastgestelde territoria in Nederland (1987, 1989 en 1992-96) uitgezet tegen het aantal gevangen Roodmussen in het voorjaar op Christiansø, Denemarken (zie tekst).

Eén van de opmerkelijke nieuwkomers in de Nederlandse avifauna is de Roodmus. Hoewel de eerste Nederlandse Roodmus al in 1899 werd gevonden in Dieren (een eerstewinter mannetje), duurde het tot halverwege de jaren tachtig voor de soort een regelmatige verschijning werd. Vooral na het eerste broedgeval, op Schiermonnikoog in 1987, ging het snel, zoals gedemonstreerd door zowel het aantal territoria als het aantal waarnemingen in het kader van het Bijzondere Soorten project - niet broedvogels (BSP-nb). Na een voorlopige piek in 1992 zakte het aantal broedvogels wat in, om vervolgens in 1997 een nieuwe opleving door te maken (figuur 1). Sindsdien zit de klader in, en worden elk jaar minder Roodmus territoria gemeld.

Bij de in de figuur vermelde aantallen gaat het uitsluitend om de bij SOVON gemelde territoria wat zeker een onderschatting van de werkelijke populatie zal zijn omdat niet alle broedvogels worden doorgegeven en omdat de Roodmus een lastig te inventariseren soort is. Vooral ongepaarde zingende mannetjes en het heimelijk gedrag van broedvogels na een korte zangpiek maken het de inventariseerder niet eenvoudig. Populatieschattingen uit 1992-97 lagen gemiddeld dan ook zo'n 40% boven de getelde aantallen. Wel is het waarschijnlijk zo dat de getelde aantallen een goede afspiegeling vormen van de daadwerkelijke populatie, er zijn tenminste geen aanwijzingen dat verschillen in waarnemingsinspanning het algemene beeld vertroebelen.

Sinds 1 januari 1992 worden waarnemingen van niet-broedende Roodmussen verzameld in het kader van het BSP (daarvoor werden ze nog beoordeeld door de CDNA). Gezien de ligging van Nederland als westelijke 'buitenpost' van een groot verspreidingsgebied dat zich uitstrekt vanuit het Oostzeegebied naar het verre oosten van Rusland, gaat het bij onze vogels voor een groot deel om potentiële broedvogels. Veruit de meest Roodmussen worden ook in het voorjaar gezien of gehoord; beide 'voorjaars'-maanden (mei en juni) zijn

samen goed voor maar liefst 83% van alle waarnemingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het aantal BSP waarnemingen in de pas loopt met het aantal gemelde territoria (figuur 1). Verdrifting door oostelijke winden lijkt nauwelijks invloed op de aantallen te hebben (figuur 2).

Kennelijk zijn er andere factoren die een voornamere rol spelen. Frappant is, dat de aantalsontwikkeling in ons land fraaie overeenkomsten vertoont met de situatie in het Oostzeegebied, afgeleid van gevangen vogels in het voorjaar op het kleine Deense eiland Christiansø; bij Bornholm, in de Oostzee ten zuidoosten van Falsterbo (*J. Rabøl & C. Rahbek 2002. Population trends in Baltic passerine migrants, elucidated by a combination of ringing data and point- and summer-count indices. Dansk. Orn. Foren. Tidsskr 96: 15-38*).

Na correctie voor vangstinspanning, blijken de aantallen in het voorjaar gevangen vogels in Christiansø een betrouwbare maat voor de populatiegrootte van de soort in grote delen van Zweden, Finland, Estland, Letland, Litouwen, Polen en Duitsland, en dus ook in Nederland. Meer Roodmus-vangsten op dit eiland correspondeert zowel met meer BSP-waarnemingen als territoria in ons land (figuur 3). In mindere mate gaat dit ook op voor het aantal najaarswaarnemingen, maar daarvan worden er jaarlijks te weinig in het BSP-archief opgenomen om een vergelijking te maken. Het lijkt er dus op dat de Nederlandse Roodmussen één geheel vormen met de meer (noord)oostelijke populaties in Europa, en dat omstandigheden in winter- of trekgebieden bepalend zijn voor de aantallen die in West-Europa verschijnen.

Arjan Boele & Erik van Winden

12

Minder ganzen en zwanen in jachtvrij Nederland

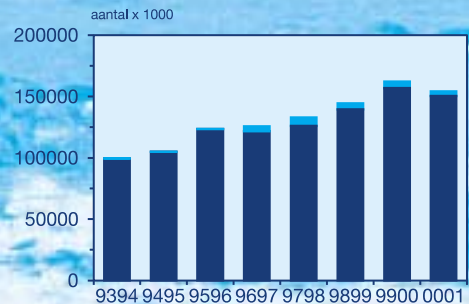
In het seizoen 2000/2001 werd voor het eerst in het geheel niet meer op ganzen gejaagd. De aantallen zouden dus wel eens flink kunnen toenemen, zo dachten velen, en berichtten diverse malen vette krantenkoppen. Eerdere voorbeelden van gebieden waar bejaging werd stopgezet lieten immers zien dat de aantallen snel groeiden zodra de versturende effecten van jacht wegvielen. Toch lijkt dat effect in ieder geval in het eerste jachtvrije seizoen niet zichtbaar. Wel zichtbaar: de ganzen waren volgens veel waarnemers op de meeste plaatsen veel minder schuw en beter te benaderen dan voorheen.

Aantallen

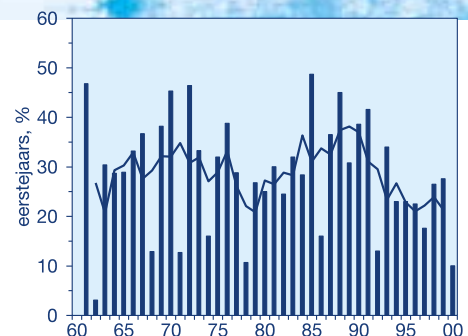
Gerekend naar seizoenmaxima was 2000/2001 een redelijk doorsnee seizoen ten opzichte van de laatste jaren (tabel 1). Het totale bezoek van ganzen en zwanen aan ons land, uitgedrukt in gans- en zwaandagen, daalde zelfs licht (5%) ten opzichte van 1999/2000 en eerdere seizoenen (figuur 1), ook indien we rekening houden met de mislukte april-telling. Die werd slechts ten dele uitgevoerd vanwege de Mond- en Klauwzeer crisis. Vooral in oktober en november waren de aantallen fors lager. In voorgaande jaren was het juist die periode die opviel vanwege de steeds grotere aantallen van o.a. Kolgans. Maximaal werden 1,2 miljoen ganzen en zwanen tegelijk geteld (januari), evenveel als in voorgaande jaren. De seizoenmaxima lagen bij de meeste soorten eveneens in dezelfde orde van grootte als de laatste jaren (tabel 1). Opvallend talrijk waren Grauwe Gans (264.000 in november) en Brandgans (296.000 in januari). Beide soorten laten al langer een snelle populatiegroei zien, gevoed door een groot aantal eerstejaars vogels, die de jaarlijkse mortaliteit steeds overtreft. Bij de Grauwe Gans gaat het hier ook nadrukkelijk om de eigen broedvogels. Vooral in de nazomer, vanouds vooral een periode dat reeds veel noordelijke broedvogels in ons land present waren (voornamelijk uit de Noorse populatie),

is het aantal Nederlandse vogels nu al groter dan de noordelijke populaties (figuur 2). Die laatste groep blijft in het vroege najaar langer in het noorden hangen, maar passeert ons land nog wel massaal tijdens de najaarstrek in oktober (samen met Duitse vogels). Ook in landen ten noorden en oosten van ons moeten Grauwe Ganzen flink in de lift zitten, getuige de grote sprongen die de Nederlandse seizoenmaxima laten zien. Voor de Russisch-Baltische populatie Brandganzen geldt hetzelfde. Deze populatie moet op grond van de hier gepresenteerde telresultaten inmiddels de 300.000 ruim zijn gepasseerd (een samenvoeging van Nederlandse, Duitse en Deense tellingen in januari 2001 komt zelfs al op bijna 360.000 vogels!).

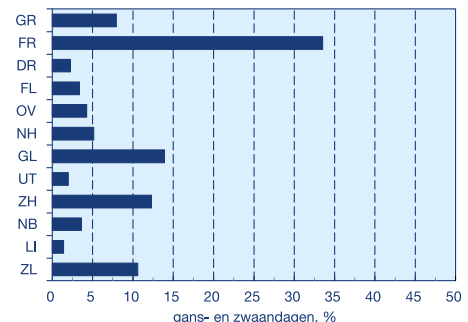
Opmerkelijk was de dip in het aantal Kolganzen. De laatste seizoenen waren aantallen van ver boven de 600.000 niet ongewoon, maar in 2000/2001 bereikte de winterpopulatie een aantal van net over de 600.000. En dat terwijl ten oosten van ons vanaf eind december redelijk wat sneeuw viel, en daardoor waarschijnlijk juist extra veel Kolganzen (en ook Toendrarrietganzen) naar ons land kwamen. Een voor de hand liggende verklaring is hier het extreem lage broedsucces in het voorafgaande broedseizoen (<10% eerstejaars). In de meeste seizoenen bedraagt dit zo'n 20-30%,

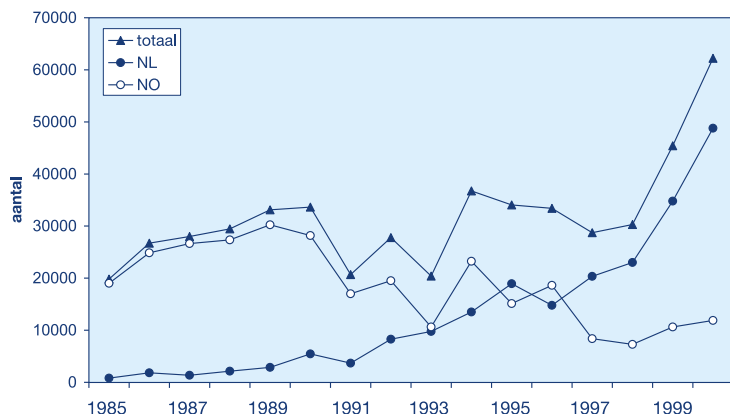
Figuur 1. Aantal gans- en zwaandagen in Nederland in de periode september-mei. Bij september gaat het alleen om Grauwe Ganzen, bij mei alleen om Rotganzen. April (Brand- en Rotgans) is apart aangegeven (witte balk) omdat deze telling pas vanaf 1996/97 in het telprogramma zit.

Figuur 3. Percentage eerstejaars bij Kolgans, uitgedrukt in percentage per jaar (balken) en het driejaarlijks voortschrijdend gemiddelde (lijn).

Figuur 4. Aantal gans- en zwaandagen in Nederland, onderscheiden naar provincie. De gegevens hebben betrekking op dezelfde maanden en soorten als in figuur 1.

Figuur 2. Aantal Grauwe Ganzen in Nederland in september, onderscheiden naar gebieden met overwegend noordelijke (Noorse) vogels (NO) en overwegend vogels van de eigen broedpopulatie (NL). Het onderscheid is gemaakt op grond van aflezingen van gemerkte vogels (zie o.a. Voslamber et al. 1993, *Limosa* 66: 89-96).

Foto: Fred Hopman

maar er lijkt een tendens naar steeds slechtere broedseizoenen in de jaren negentig, die dus een voorlopig dieptepunt bereikte in 2000 (figuur 3).

Fryslân boppe?

Friesland is bij uitstek onze ganzenprovincie. Niet voor niets hebben veel individuele vogelaars en vogelwerkgroepen jaarlijkse excursies naar de ganzen in Friesland in het programma. Eerder hebben we al eens laten zien dat ruim 40% van het aantal ganzen (en zwanen) zich in deze provincie concentreert (Sovon-Nieuws 12 (2): 10-12). In de nieuwe Flora- en Faunawet, die sinds 1 april j.l. van kracht is, hebben provincies veel verantwoordelijkheden overgeno-

men van de overheid als het om ganzenbeleid gaat (voor zwanen, die in het geheel niet onder de jachtwet vielen, was dat al langer zo). Een blik in figuur 4 leert dat de verdeling van ganzen en zwanen over de provincies in 2000/2001 maar weinig afweek van 1997/98. Friesland blijft de provincie met de grootste aantallen, met over het hele seizoen een derde (33,5%) van het aantal doorgebrachte gans- en zwaandagen. Andere provincies met boven-gemiddelde aantallen zijn Groningen, Gelderland, Zuid-Holland en Zeeland. Ook hier grote gelijkheid met 1997/98. Samen met Friesland herbergden deze vier provincies 78% van alle gans- en zwaandagen in Nederland. Door het seizoen heen varieerde dit beeld iets, met in het najaar relatief veel vogels in Groningen en Flevoland, in de winter in Gelderland en in het voorjaar in Groningen, Friesland en Noord-Holland. Dit patroon wordt enerzijds bepaald door voedselgewoontes (bijvoorbeeld oogstresten in Groningen en Flevoland in het najaar,

die later in de winter worden ondergeploegd), en anderzijds door een artefact. In het voorjaar worden namelijk in april en mei alleen Brand- en Rotganzen geteld; soorten die dan vooral in grote aantallen in het Waddengebied (Noord-Holland, Friesland, Groningen) pleisteren. Grauwe Ganzen in het binnenland, bijvoorbeeld de inmiddels omvangrijke broedpopulatie in het rivierengebied (Gelderland), worden dan niet meer geteld. Dat laatste zou ook overigens niet makkelijk zijn, omdat deze ganzen in het broedseizoen een teruggetrokken bestaan leiden en zo snel worden gemist tijdens een telling.

Gedoooggebieden

Het grote aantal ganzen in Friesland komt ook tot uitdrukking in de verhoudingsgewijs grote oppervlakte aan gedoooggebieden in deze provincie. Deze liggen o.a. bij Anjum, rond de meren in de zuidwesthoek en tussen Makkum en Workum. Deze ganzenopvanggebieden zijn bedoeld om ganzen ongestoord op boerenland te laten grazen. Deelnemende boeren in zo'n gebied, verenigd in een collectief, krijgen daarvoor een vergoeding en 'beheren' hun land op een ganzenvriendelijke wijze. Bij Anjum heeft dit collectief, de 'Gooztekrite' samen met Staatsbosbeheer en de gemeente Dongeradeel een bezoekerscentrum opgericht in Oostmahorn, waar de ganzen onder een breed publiek en bijvoorbeeld voor scholen worden gepresenteerd (zie www.lauwersmeer.com voor een overzicht van activiteiten en adres). Ook in andere gebieden wordt aan voorlichting gedaan, bijvoorbeeld door middel van infopanelen langs de weg. De begrenzing van de gedoooggebieden is voortgekomen uit de voorkomende schadegevallen en de mogelijkheden om een boerencollectief te vormen. De verspreiding en ontwikkelingen van de ganzenaantallen spelen de geen enkele rol.

Nu een aantal gedoooggebieden een aantal jaren bestaan, lijkt het spannend eens te kijken welke effecten dat heeft gehad op de aantalsontwikkeling van ganzen. Daarvoor zijn twee gebieden genomen die al wat langer gedoooggebied waren: de 'Kuststripe', tussen Makkum en Workum (vanaf 1997/98) en het gebied Oost-Dongeradeel rond Anjum (vanaf 1996/97). De aantalsontwikkeling in die gebieden (uitgedrukt in gansdagen, voor oktober t/m maart) is daarbij afgezet tegen de gebieden in de directe omgeving en de aantallen in heel Friesland (figuur 5). Dat levert een wisselend beeld op. Bij Anjum is geen enkele trend zichtbaar sinds het instel-

Tabel 1. Seizoensmaxima ganzen en zwanen in Nederland in 2000/2001 (algemene soorten, voorlopige gegevens, afgerond) en de maand waarin het maximum werd waargenomen. Tevens aangegeven: de maxima van de laatste vijf seizoenen en de strengheid van de winter naar de terminologie van Unsen.

soort	max. 1996/97	max. 1997/98	max. 1998/99	max. 1999/2000	max. 2000/2001	beste maand
winter	koud	zeer zacht	vrij zacht	zeer zacht	zacht	
Knobbelzwaan	15.000	16.000	19.000	22.000	22.000	dec
Kleine Zwaan	19.000	17.000	15.000	13.000	14.000	jan
Wilde Zwaan	2.900	1.100	2.000	1.500	1.300	jan
Taigarietgans	2.900	1.000	6.800	1.600	3.700	jan
Toendrarietgans	95.000	68.000	144.000	116.000	119.000	jan
Kleine Rietgans	25.000	23.000	28.000	32.000	22.000	nov
Kolgans	617.000	490.000	619.000	658.000	603.000	jan
Grauwe Gans	107.000	168.000	166.000	192.000	264.000	nov
Canadese Gans	1.500	1.500	2.300	3.600	4.100	jan
Brandgans	245.000	209.000	263.000	276.000	296.000	jan
Rotgans	92.000	83.000	61.000	83.000	71.000	mrt
Nijlgans	4.900	4.900	5.100	7.100	7.600	okt

len van het gedoooggebied. zowel in het gebied zelfs als in de directe omgeving. In de Kuststrijpe bij Makkum-Workum daarentegen, is het aantal ganzen sinds de start van het gedoooggebied in 1997/98 spectaculair gestegen, en lijken de aantallen in de directe omgeving tegelijk wat te zijn afgenomen. Net als in geheel Friesland (en de rest van Nederland) liepen de aantallen in het laatste seizoen in beide gedoooggebieden iets terug.

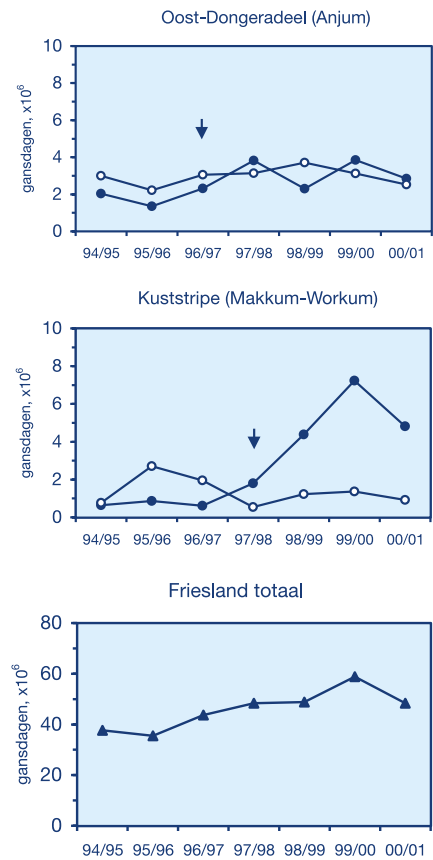
Er zijn verschillende oorzaken aan te voeren voor deze verschillen. Eén daarvan zou kunnen zijn dat het gebied bij Anjum al langer grote aantallen ganzen herbergt, en wellicht bijna aan het maximum van z'n capaciteit zit. Het instellen van een gedoooggebied (met z'n ganzenvriendelijk beheer en geringere verstoring) zal dan nog eventueel extra ganzen aantrekken, maar omdat het gebied vanuit het oogpunt van de beschikbare hoeveelheid voedsel al 'vol' zit kunnen er geen substantiële aantallen meer bij. Anders is dat in de Kuststrijpe, waar de aantallen ganzen vooral vanaf halverwege de jaren tachtig zijn toegenomen. Bij Anjum is in 1999/2000 door Alterra (Ebbing et al. 2000, Alterra-rapport 128) meer in detail onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding van ganzen binnen en buiten het gedoooggebied. Daarbij werd o.a. ook gekeken naar de effecten van actieve verja-

ging in de omgeving van het gedoooggebied (gericht op het concentreren van de ganzen in het gedoooggebied). Ook daar werd vastgesteld dat het gebied in de loop van het seizoen waarschijnlijk werd uitgeput: zowel Brandgans als Kolgans namen er af, maar waren tegelijk ook steeds moeilijker naar het gedoooggebied te verjagen. Het begrenzen van gedoooggebieden op grond van schadegevallen en organisatiegraad van boeren alleen hoeft dus niet per se tot bevredigende resultaten te leiden. Het erbij betrekken van de aantallen ganzen (en de aantalsontwikkelingen in de voorgaande periode) om in te schatten welke gebieden kansrijk zijn als opvanggebied, alsmede het uitvoeren van gericht onderzoek naar de effectiviteit van de opvanggebieden, is minstens zo belangrijk.

Kees Koffijberg

met dank aan Hans de Waard (Provincie Fryslân) voor informatie over de gedoooggebieden in Friesland.

Figuur 5. Aantal gansdagen (geen zwanen!) in twee gedoooggebieden en de provincie Friesland vanaf 1994/95 (oktober t/m maart). Voor de gedoooggebieden is onderscheid gemaakt tussen het opvanggebied zelf (dichte bolletjes) en gebieden in de directe omgeving (open bolletjes). De pijl geeft het moment aan dat in het gebied het gedooog-experiment van start ging.

DC-nieuws

In het vorige nummer nog vacant, maar nu kunnen we met trots Ronald Visser als DC voor D7 Flevoland presenteren (volledige gegevens op de DC-pagina). Ronald zwerft al een tijdje rond als één van de systeembeheerders van SOVON/VBN/Vlinderstichting en is dus voor ons al een oude bekende. Dan zijn wij zeer verheugd u te mogen aan kondigen dat we en dat is voor het eerst in de lange historie van SOVON, voor D 16 een vrouwelijke DC hebben gevonden: Gertrude van den Elzen. Zij heeft haar sporen al aardig verdient in het vogelaarswereldje (Sperweronderzoek, naar verluidt) en wij wensen haar veel sterkte en plezier toe in deze nieuwe functie.

Voor D-3 Groningen, schijnen formatiebesprekingen met een kandidaat-DC's al in een vergevorderd stadium te zijn. Helaas hebben we nog geen groen licht gekregen om de naam nu al te publiceren; hopelijk in nummer drie. Het DC-korps zou daarmee weer op volle sterkte zijn.

Het voorjaar is de tijd om het veld in te gaan, maar ook om een districtsnieuwsbrief uit te brengen. Dat gebeurde de afgelopen tijd dan ook massaal. De districten 3 (Groningen), 4 (Drenthe), 5 (Twente), 6 (Overijssel West), 11 (Veluwe), 13 (Grote Rivieren), 14 (Zeeland), 17 (Noord-Limburg), 18 (Limburg-Zuid) en 19 (Zuid-Holland-Zuid) werden allen verblijd met een opkikkertje van hun DC.

Opvallend veel nieuwsbrieven luiden een oude DC uit en verwelkomen een nieuwe (inmiddels al bijna oude bekend). Bijna alle nieuwsbrieven ook, besteden aandacht aan het jaar van de IJsvogel (zie ook stukje homepage).

E-mailadressen

In dit jachtige elektronica-tijdperk krijgen we steeds meer mogelijkheden om digitaal met de waarnemers te communiceren. Zo is het vaak al mogelijk om DC-nieuwsbrieven in PDF naar u toe te sturen, ware het niet dat we van

de meeste leden geen e-mailadres hebben. Vandaar deze oproep: stuur uw e-mailadres naar mailadres@SOVON.nl en wij sturen u voortaan de PDF-versie van uw DC-nieuwsbrief. Type in het onderwerp een ster (*) gevolgd door uw PID-code (bijvoorbeeld *DZTROO)

De voordelen liggen voor de hand: snel, spaart bomen en ook uw rug doordat u minder oud papier hoeft te sjouwen!

Nieuws van het BSP

De lijst met contactpersonen kent geen vacatures meer; na lange tijd één of enkele vacatures gehad te hebben is nu ook de laatste lege plaats opgevuld, goed nieuws dus! In het district West-Brabant (D15) is de nieuwe contactpersoon Martin van Leest. Martin, heel veel plezier! Post voor hem en voor de overige contactpersonen kan worden gestuurd naar het SOVON-kantoor (Antwoordnummer 2505, 6573 ZX, Beek-Ubbergen).

Jubilerende VWG uit het Hart van Gelderland *vrijwilligerswerk in de regio*

Deze keer blijven we wat dichterbij huis en steken slechts enkele rivieren over naar Arnhem. Daar huist een actieve club 'turvers' die alles telt wat beweegt, zo lijkt het. Aan het woord is Greta van Hoorn, een bezige bij binnen de vereniging en een van de drijvende krachten achter de zeer fraaie website van Vogelwerkgroep Arnhem e.o.

Voortgekomen uit de plaatselijke IVN en KNNV bestaat de Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken 20 jaar. De groep telt zo'n 200 leden, waarvan er 70 actief zijn. Onder de leden zijn relatief veel jonge mensen, o.a. door de aanwezigheid van Agrarische Hogeschool Larenstein in Velp. 'Beginnende leden worden opgevangen door ze mee te nemen met bijvoorbeeld de watervogeltellingen en excursies,' vertelt Greta, 'we hebben een excursiewerkgroep die een aantrekkelijk programma organiseert'. Volgens haar is deelname aan een excursie bijzonder leerzaam omdat je het vogelen leert in het veld en veel minder uit de boeken.

Het werkgebied van de VWG Arnhem bestrijkt globaal het gebied van Montferland en Rijnstrangen tot Heteren, en van Elst tot Hoenderloo. Het omvat een zeer divers landschap met de uitgestrekte bossen van de Zuidoost-Veluwe, heidevelden, een heuvelrug en de uiterwaarden van de Nederrijn. En ergens in dit landschap wandelt Greta van Hoorn regelmatig rond als watervogel- of broedvogelteller, dat wil zeggen als ze niet aan de website -vogelwerkgroep-arnhem.nl- sleutelt. Deze fraaie website onderhoudt ze samen met Henk Ruissen. De website is een van de betere in VWG-kringen en kent een grote inbreng van bezoekers; bijvoorbeeld hun recente waarnemingen worden zo snel mogelijk op de site geplaatst. De actualiteit van de site wordt vergroot door er een- of twee keer per week zichtbare vernieuwingen op aan te brengen. Op de site zijn ook stukjes over biotopen, seizoens- en gebiedsinformatie te vinden. 'De resultaten van de roofvogeltrek-telling bij de Elterberg komen integraal op de site en van de trektelpost Ons

Genoegen krijgen we ook de gegevens. We zien aan de bezoekstatistieken dat ook de telpagina's goed bezocht worden'.

De trektelposten zijn een lichtend voorbeeld van de 'turfske' van een aantal werkgroepleden: in de trektijd (najaar) worden ze vrijwel dagelijks bemand door een vaste kern. Andere lange telreeksen zijn terug te vinden bij de BMP-tellingen in Park Rozendaal (al 15 jaar) en de voorjaarsfenologie (al 20 jaar!). Ook het waarnemingenarchief is goed gevuld. Meer dan 25.000 'kaartjes' met waarnemingen! Vroeger ging het om kaartenbakken, tegenwoordig gaat alles digitaal, met voor de grootgebruikers zelfs invoer-software. Iets voor andere VWG's?

Volgens Greta is de kracht van 'haar' VWG het goed documenteren van het voorkomen van vogels en het volhouden daarvan. Niet alleen omdat je dan in je eigen archief de opkomst en ondergang van soorten kunt volgen, maar ook omdat je die resultaten kunt gebruiken als er iemand bijvoorbeeld snode bouwplannen heeft in een kwetsbaar gebied. 'Als je gaat tellen wanneer de gemeente haar bouwplan openbaar maakt, ben je te laat'. De vogelwerkgroep heeft een Werkgroep Ruimtelijke Ordening die vooral in het buitengebied nogal eens bestemmingsplannen aanvecht. Overigens heeft de VWG goede contacten met de Gemeente Arnhem en beherende instanties als Natuurmonumenten en SBB, die dankbaar gebruik maken van het telresultaten van de VWG.

'Het tellen zelf is en blijft leuk om te doen, terwijl de meeste mensen nog in hun bed liggen, hoor je hoe de vogels allang wakker zijn en zie je de zon opkomen, veel later worden pas de mensen

actief. Ikzelf heb een aantal jaren meegeteld in de Gelderse Poort. Je krijgt een band met je eigen plot en ziet er ook veranderingen in grondgebruik en dus ook in de vogelbevolking. De groots opgezette telling in de Gelderse Poort is een samenwerkingsverband met de Nijmeegse VWG en met een Duitse vogelwerkgroep. In totaal doen aan deze jaarlijkse inventarisatie zo'n vijftig vogelaars mee'. Uniek. 'Het enorme gebied is uitgangspunt en niet de toevallige grens van een VWG-werkgebied' zegt Greta. De Gelderse Poort is een van twee langlopende projecten: de broedvogeltellingen op de Veluwezoom is de andere. Van beide telprojecten is een boek in voorbereiding. 'We zijn heel actief en we doen eigenlijk aan alle SOVON-tellingen mee. Alleen de wadtellingen en zeetrekellingen ontbreken, maar dat is logisch.'

Van een aantal zeldzame soorten in het kader van het LSB-project weten we heel nauwkeurig hoe het met ze gaat. De Nachtzwaluw bijvoorbeeld had vorig jaar een spectaculair jaar in ons werkgebied, de Duinpieper krijgt het steeds moeilijker op de Veluwe. Een soort als de Kleine Plevier wordt nog wel eens gemist omdat die plotseling ergens op kan duiken. In het kader van het BSP-project wordt voor de Klapekster eind november een integrale telling verricht. Er zijn maar weinig soorten die aan onze aandacht ontsnappen. 'Een actieve VWG trekt ook weer andere actieve mensen en zo krijg je een positieve spiraal', besluit Greta.

Harvey van Diek

Recent verschenen

In maart kwam *Drentse Vogels 14* uit, zoals altijd een afgeladen boekje met lezenswaardige artikelen, waar menig landelijk blad een punt aan kan zuigen. De 84 pagina's zijn o.a. gevuld met artikelen over Toendrarietganzen, Roodhalsfuten, vreemde broedplaatsen, vlierbesetende Houtduiven, Steppehoën, Tapuiten, Grote Lijsters. U kunt een exemplaar bestellen door overmaking van €8,- op girorekening 3870292 t.n.v. Werkgroep Avifauna Drenthe te De Kiel, o.v.v. DV 14.

Ook in maart is bij Landschapsbeheer Noord-Holland een eenvoudig, maar aardig boekje verschenen: *Beheer voor moerasvogels en de overige fauna en flora van moerassen*. Volgens eigen zeggen om beheerders van moerassen een handreiking te bieden. Naast beheer wordt er gekeken naar moeras als ecosysteem, welke processen spelen zich hier af en wanneer zijn deze processen in evenwicht? Verder komt de ecologie van een groot aantal moerasvogels aan bod. Dus ook leuk als je geen beheerder bent. Dit 74 pagina's tellende boekje is te bestellen door €7,50 administratie en verzendkosten over te maken op giro 2635373 van Landschapsbeheer Noord-Holland te Haarlem o.v.v. handleiding beheer voor moerasvogels.

Bij de KNNV Uitgeverij zijn twee kleine boekjes verschenen: *Hommels in beeld* door Frank Bos en *Paardenbloemen en verwanten in beeld* door Henk Eggelte en Michel Zwarts. Zoals gewoonlijk verkrijgbaar in de boekhandel. *Hommels in beeld* gaat in op de levenswijze van hommels, hun keuze voor bepaalde bloemen, hoe ze samenleven etc. Van de bijna dertig in Nederland voorkomende soorten worden er vijftien uitgebreid besproken en op een uitklapkaart overzichtelijk afgebeeld. Het 32 pagina's tellende boekje kost €4,75 en is geïllustreerd met tekeningen in kleur (ISBN: 90 5011 152 1).

Het tweede boekje (ISBN: 905011 155 6) is even dik, eveneens geïllustreerd met kleuren tekeningen en behandelt 17 algemeen voorkomende soorten van het paardenbloemtype, die op de uitklapkaart achterin overzichtelijk gerangschikt staan. Het boekje behandelt de levenswijze van deze planten, hoe bestuiving en zaadverspreiding plaats-

vindt en vermeldt interessante wetenswaardigheden over naamgeving en gebruik.

Het RIKZ bracht het rapport *Leidraad ecologische herstelmaatregelen voor kustbroedvogels* van de hand van Peter Meininger en Jaap Graveland uit. Het areaal geschikt broedgebied voor kustbroedvogels als Kluut, Bontbkeplevier, Strandplevier, sterns en meeuwen is de laatste decennia sterk afgenomen. In deze leidraad worden de voor- en nadelen van allerlei typen herstelmaatregelen besproken en worden praktische tips gegeven voor de daadwerkelijke aanleg, inrichting en beheer van broedgebieden. Dit klinkt tamelijk saai, maar de auteurs zijn erin geslaagd een boeiend rapport af te leveren dat er bovendien door de vele fraaie kleurenfoto's en de frisse opmaak ook nog eens heel goed uitziet.

Het 64 pagina's tellende rapport is voor serieuze belangstellenden (bijv. vogelwerkgroepen) kosteloos beschikbaar en aan te vragen bij Peter Meininger, RIKZ, Postbus 8039, 4330 EA Middelburg of op verzoek beschikbaar als PDF-bestand (p.l.meininger@rikz.rws.minvenw.nl).

Aankondiging Symposium

Op zaterdag 12 oktober 2002 wordt in Ede het symposium gehouden: *Vrijwilligers en soortbescherming, de onmisbare rol van vrijwilligers bij onderzoek naar en beheeractiviteiten voor bedreigde planten- en diersoorten in Nederland*. De organisatie is in handen van het Platform Soortbeschermende Organisaties (VBN, Vlinderstichting, Das&Boom, FLORON, RAVON, VZZ, EIS-Nederland en Otterstation Nederland) in samenwerking met de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) en Landschapsbeheer Nederland. Doel van het geheel is een betere onderlinge samenwerking en door integratie van soortgerichte kennis naar leefgebied bij te dragen aan effectief natuurbeheer. Tijdens het symposium laten vrijwilligers zien welke rol zij vervullen bij de bescherming van planten- en diersoorten. Het symposium wordt gehouden in de Reehorst in Ede en de toegang is gratis. Aanmelding is echter noodzakelijk: Vereniging PSO, Postbus 506, 6700 AM Wageningen of een e-mail naar info@verenigingpsa.nl. Het programma is te vinden op: www.verenigingpsa.nl, www.voff.nl dan wel www.landschapsbeheer.com.

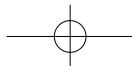
Nieuw op de videoplank: *Vogels rondom ons huis*

In de serie *Vogels in Nederland* van Plomp Digital Video is recent het vierde deel verschenen: *Vogels rondom ons huis*. Eerder verschenen in deze serie: *Onze roofvogels en uilen*, *Onze ganzen en zwanen* en *Onze meeuwen en sterns*. Met behulp van deze fraaie bijna twee uur durende videoband kan men kennismaken met 63 alledaagse (en enkele minder alledaagse, zoals Pestvogel en Notenkraker) vogelsoorten die in de tuin of de directe nabijheid van het huis aangetroffen kunnen worden.

Alle soorten zijn gefilmd in Nederland of België en de band is zeer professioneel ingesproken door Ton van der Horst. Naast beeld en gesproken commentaar is bij iedere vogelsoort ook het geluid te horen. De meeste videobeelden zijn van zeer goede kwaliteit. In sommige gevallen staat de vogel er

echter iets te prominent op en is er te weinig biotoop of omgeving gefilmd. Zo zou je verwachten dat als er over winterse groepen kramsvogels of koperwieken gesproken wordt, dit ook aanschouwelijk gemaakt is. Helaas. Er is veel aandacht besteed aan stiltzittende beesten. Zelfs de goudhaan beweegt niet, terwijl de commentaarstem spreekt van *een zeer druk aandoend vogeltje, dat geen moment stiltzit*. Voor de beginnende vogelaar biedt deze videoband een uitgelezen mogelijkheid om kennis te maken met de verschillende vogels in de achtertuin.

De videoband is verkrijgbaar door €24,75 (is inclusief portokosten) over te maken op rekening 89.90.07.287 t.n.v. Plomp Digital Video te Linschoten, onder vermelding van Video tuinvogels en de naam en adres.

17

Stichting Wólka

Postbus 483
6700 AL Wageningen
Tel: 0317-415205
Fax: 0317-415430
E-mail: info@wolka.org
Web: www.wolka.org

Natuurreizen in Noordoost Polen

Biebrzamoerassen, Oerbos van Bialowieza,
Mazurische Meren

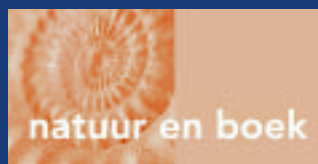
Najaarsreis 13 september, 10 dagen, €650,- all in
Burlende edelherten, snoeiende elanden,
schurkende wisenten

Individueel

Vele individuele reismogelijkheden voor vogelaars,
wandelaars, fietsers, kanovaarders,
ouders en kinderen

Wij verzorgen ook reizen op maat

U overnacht bij gastvrije boeren, een van de manieren waarop stichting
Wólka de kleinschalige landbouw in Noordoost Polen ondersteunt.

Boekwinkel in Naturalis

bezoekers Darwinweg
postadres postbus 9517 2300 RA Leiden
telefoon 071-5687691
fax 071-5687666
e-mail natuurenboek@naturalis.nnm.nl

museum . **naturalis**
dichter
bij de
natuur

Siberië en Rusland

Arctisch Siberië: 29/6-12/7
Ross' Meeuw, Stellers Eider
Beer, Wolf, vogels: 8/8-18/8
Oerbos omgeving Moskou
Wolgadelta+steppe: 28/9-6/10
Steppearend, Witte Kraanvogel

BIRD EXPEDITIONS

Email: info@birdexpeditions.nl
Website: www.birdexpeditions.nl
Waterstraat 46-48 6573 AD Beek
Telefoon: 0620 400 003

VOGELBOEKEN

IVV

het **Internationale
Vogelboeken
Verzendhuis**

De specialist in
vogelboeken met
méér dan 2500 titels
op voorraad.

Raadpleeg onze
catalogus op internet:
site: www.birdbooks.nl

De Oldhorst
Zuiderzeestraatweg 415
8091 PA Wezep

tel. 0525-631139
fax 0525-633123
E-mail:
birdbooks@introweb.nl

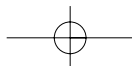
Lees Limosa

In de nieuwe Limosa van juni (nr. 4 van 2001) veel
aandacht voor akkervogels. In een uitvoerig artikel
schetsen Ben Koks, Kees van Scharenburg en
Erik Visser de recente aantalsontwikkeling van de
Gauwe Kiekendief, en de rol die nestbescherming
daarin speelt. Verder wordt door Kees Koffijberg en
Arend van Dijk een tipje van de sluier opgelicht over
de achtergronden van de grote influx van Kwartel-
koningen in 1998. Gerard Ouweneel tenslotte, laat
zien welke snelle aantalsontwikkeling de Brandgans
doormaakt in het Deltagebied. Tot enkele jaren was
deze soort nog puur overwinteraar, maar allengs
groeit het aantal broedparen richting 1000.

Volgende nummers staan op de rol voor juli en
september. Hierin o.a. artikelen over Nachtzwaluwen
op de Brabantse Wal, moerasvogels in Noord-
Holland, Ringmussen op de Veluwe en vliegbewegingen van meeuwen en sterns rond
een windmolenpark. Tevens zal in het kader van het 75 jarig jubileum in ieder nummer
van 2002 een speciale historische bijdrage verschijnen.

Nieuwe artikelen en korte mededelingen sturen naar de redactie-secretaris:
Kees Koffijberg, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Rijksweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen, e-mail: kees.koffijberg@sovon.nl

Informatie over abonnementen:
Limosa, Compagnonsweg 45-47,
8227 RH Ravenswoud, zwablo@tref.nl

18

BEVER

Vogel ringtones op je GSM-telefoon

Zingt daar een Merel in die tas? Of zit er in die binnenzak een Mus te tjilpen? Ook zo zat van die doorsnee belgeluiden van rinkelende GSM-telefoons? Daar kan je nu een einde aan maken. Vogelbescherming Nederland biedt vanaf zaterdag 18 mei een speciale service aan voor iedereen met een mobiele telefoon: vogelgeluiden als ringtone.

Verras vriend en kennis met een zingende Nachttegaal of een in je binnenzak. In Scandinavië is deze vorm van 'natuurvriendelijk bellen' al langer een groot succes. In Engeland wordt de service sinds enkele maanden ook aangeboden aan mobiele bellers. De Merel staat op nummer één van de lijst van meest gekozen beltonen, op de voet gevolgd door de Nachttegaal. Op de website www.vogelbescherming.nl kun je vanaf 18 mei ook terecht voor maar liefst 36 verschillende vogel ringtones. Binnenkort komen er nog acht bijzondere vogels bij. Van elke vogel kan een voorbeeldgeluid worden gedownload, om zo een goede keuze te kunnen maken voor een vogelmelodie. De aangeboden ringtones zijn van goede kwaliteit en op dit moment nog alleen verkrijgbaar voor NOKIA toestellen. Andere merken GSM-telefoons hebben niet de mogelijkheid ringtones te verwerken. Een vogel ringtone kost € 1,15. Hiervan komt 15 eurocent rechtstreeks ten goede aan het beschermingswerk van Vogelbescherming Nederland. Vogelbescherming Nederland betreft op deze verfrissende wijze meer, veelal jonge, mensen bij de bescherming van vogels.

Tip: kijk eens of vogels reageren op jouw nieuwe beltoon.

Camargue in Nederland?

Via Mennobart van Eerden - medewerker RIZA, Lelystad-vernamen we het spectaculaire nieuws van minstens 45 vanuit de lucht getelde nesten van Grote Zilverreigers in het Oostvaardersplassengebied!

In 2001 beloofde het aantal van 15 nesten al veel goeds voor de toekomst. Het nu getelde hoge aantal doet zeer Zuid-Europees aan. Overigens, de Camargue-taferelen gaan nog even door, want ook van de Kleine Zilverreigers werden in het zelfde gebied weer meer nesten geteld dan in 2001. Toen drie, dit jaar maar liefst zes.

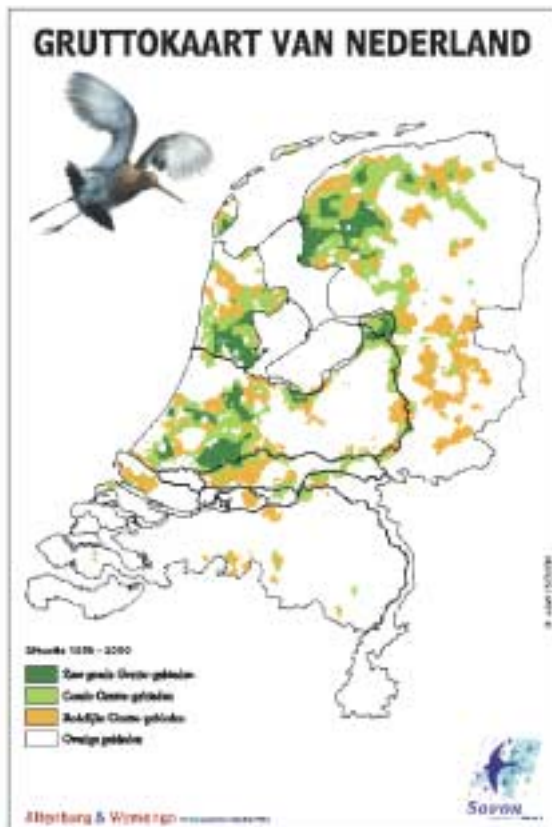

Grutto's en predatie

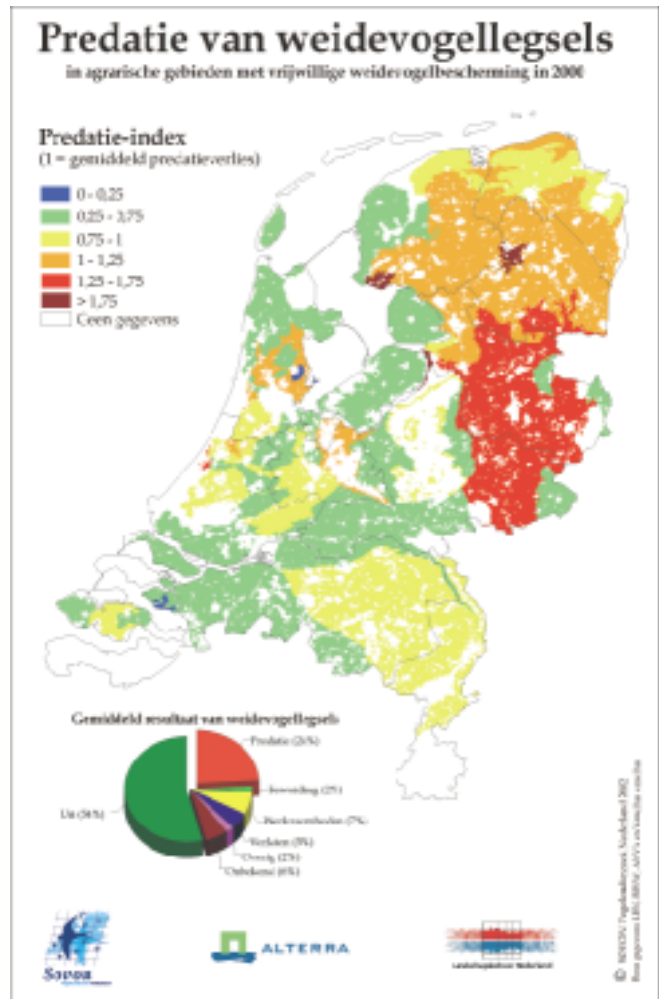
(zie ook artikel op bladzijde 3/4)

In opdracht van Vogelbescherming Nederland, heeft SOVON samen met onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga een *Gruttokaart* samengesteld. Deze kaart heeft tot doel die gebieden aan te wijzen die nog de door Grutto's gewenste openheid hebben, en die dus door middel van speciale maatregelen veiliggesteld moeten worden willen we de Grutto behouden. Als uitgangspunt dienden de gegevens van de nieuwe broedvogelatlas.

Op de kaart wordt onder *zeer goede Grutto-gebieden* verstaan: > 15 broedparen per 100 ha en minimaal vier van de vijf kritische soorten aanwezig, *goede Grutto-gebieden* bevatten > 15 broedparen per 100 ha en 0-3 van de vijf kritische soorten, *redelijke Grutto-gebieden* bevatten 5-15 broedparen per 100 ha en tenminste vier kritische soorten, *overige gebieden* met minder dan 5 broedparen per 100 ha.

Figuur 1. De Gruttokaart waarop de gebieden staan aangegeven waarbinnen de openheid van het landschap voorrang moet krijgen ten behoeve van weidevogels.

Figuur 2. Predatie van weidevogellegfels in agrarisch gebied in 2000. Voor in het totaal 200 regio's is het verlies door predatie berekend en geïndexeerd naar het gemiddelde verlies door predatie voor het totale aantal nesten.

Naast de *Gruttokaart* is in samenwerking met Alterra en Landschapsbeheer Nederland ook een *Predatiekaart* vervaardigd. Deze kaart geeft aan welke verschillen in predatiekansen er binnen Nederland zijn. De kaart is gebaseerd op de nestgegevens van ruim 90.000 weidevogellegfels, gevonden in 2000 door een groot aantal vrijwilligers en boeren. Het is de eerste stap naar een breder opgezet onderzoek, waarin de mate van predatie, de daders en andere factoren die met predatie samenhangen zal worden bekeken.